

EPIK ASAR MATNI USTIDA ISHLASHDA, TANLAB O'QISH MATNNI TASVIRLASH USULLARIDAN FOYDALANISH

Eshmurodov Abduvahob
JDPU Filalogiya Fanlari Boyicha Falsafa Doktori Phd

Erkayeva Yulduz
JDPU magistratura talabasi va sirtqi talim maktabgacha
va boshlang'ich talim kafedrası stajiyor o'qituvchisi

Abstract:

Epik asarni o'qishning zamonaviy usuli o'qituvchi rahbarligida sinfda matnni tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Bu ish printsipli, birinchidan, o'ziga xos tarixiy ildizlarga ega, ikkinchidan, badiiy adabiyotning san'at turi sifatida o'ziga xos xususiyatlari bilan shartlangan, uchinchidan, yosh o'quvchilarning san'at asarini idrok etishi bilan belgilanadi.

Keywords:

Usul, epik asar, boshlang'ich sinf, tushuntirish, tahlil qilish, mashq, obraz, hikoya, tanlab o'qish.

Matnlar ustida ishlashda avvallari mavjud bo'lgan tushuntirish o'qish usuli o'qituvchidan o'qilayotgan matnga savollar qo'yishni talab qilgan. Savollar aniq xarakterga ega bo'lib, o'quvchiga ishni tushunishga emas, balki o'qituvchiga ham, asarning asosiy faktlarini bolalar o'zlashtirganligiga ishonch hosil qilishda yordam berdi. Darsda keyingi umumlashtirishda asarning tarbiyaviy salohiyati ochib berildi. O'qishni zamonaviy o'qitishda asar bilan ishlashning umumiy printsipli saqlanib qolgan, biroq savollarning mohiyati sezilarli darajada o'zgardi. Endi o'qituvchining vazifasi - bu asarning dalillarini tushuntirish emas, balki bolaga ular haqida mulohaza yuritishni o'rgatish ham muhim bo'ldi. O'qishga bunday yondashish bilan badiiy asarni tahlil qilishning adabiy asoslari fundamental bo'ladi. Asarning g'oyaviy -tematik asosini, uning obrazlari, hikoyasi, kompozitsiyasi va tasviriy vositalarini aniqlab berish o'quvchilarning shaxs sifatida umumiy rivojlanishiga xizmat qiladi, shuningdek, o'quvchilar nutqining rivojlanishini ta'minlaydi;

Tanlab o'qish o'quvchilarning bilim faolligini oshirish va atrofdagi voqelik haqidagi bilimlarini kengaytirish vositasi sifatida qaraladi. Matnni tahlil qilish fikrlarni, his - tuyg'ularni uyg'otishi, gapirish zaruratini tug'dirishi, o'z hayotiy tajribangizni muallif keltirgan faktlar bilan bog'lashi kerak.

O'qish darslarini to'g'ri tashkil etish uchun o'qituvchi badiiy asarning o'ziga xos xususiyatlarini, o'qishning turli bosqichlarida o'qish jarayonining psixologik asoslarini, maktab o'quvchilarining matnni idrok etish va assimilyatsiya qilish xususiyatlarini hisobga olish va boshqalar kiradi.

Matnda obyektiv mazmun bilan bir qatorda voqealar, faktlar, insoniy munosabatlar muallifi tomonidan subyektiv baho beriladi. Bu subyektiv baho tasvir orqali yetkaziladi. Qolaversa, matnni to'g'ri o'qish, qahramonlarning motivlarini to'g'ri tushunish, asarda

tasvirlangan faktlar va hodisalarga ishonchli baho berish, asarda tasvirlangan narsalarga tarixiy yondashish mumkin. Bu o'quvchilarni vaqt bilan qisqacha tanishtirish zarurligini ko'rsatadi, bu ishda aks etadi va vaqtinchalik va ijtimoiy omillarni hisobga olgan holda qahramonlarning harakatlariga baholovchi yondashuvni ishlab chiqadi. Bolalarni yozuvchining hayoti, uning qarashlari bilan tanishtirish maqsadga muvofiq, chunki asarda muallif tasvirlangan faktlar, hodisalar, jamiyatning muayyan qatlamlarining o'ziga xos g'oyalariga o'z munosabatini yetkazishga intiladi. Muallifning hayot materialiga bergan bahosi badiiy asar g'oyasini tashkil qiladi. Badiiy asarni tahlil qilayotganda, maktab o'quvchilariga asarni to'g'ri idrok etish, o'quvchilar dunyoqarashini, fuqarolik tuyg'ularini shakllantirish uchun zarur bo'lgan mafkuraviy yo'nalishni tushunishga o'rgatish muhimdir.

Badiiy asar ustida ishlashni to'g'ri tashkil etish uchun shakl va mazmunning o'zaro ta'siri pozitsiyasidan boshlash kerak. Bu o'zaro ta'sir ishning barcha tarkibiy qismlarini, shu jumladan tasvirlarni, kompozitsiyani, syujetni va vizual vositalarni qamrab oladi. Tarkib shaklda namoyon bo'ladi, shakl mazmun bilan o'zaro ta'sir qiladi. Biri ikkinchisiz mavjud emas. Shuning uchun, asarni kompleksda tahlil qilganda, uning o'ziga xos mazmuni, obrazlari, badiiy tasvir vositalari ko'rib chiqiladi.

Bunda, ko'rish sohasidagi badiiy asarni tahlil qilganda, muallif yaratgan obrazlarni saqlash kerak. Boshlang'ich sinflarda epik asarlarni tahlil qilganda, o'quvchining diqqatini obraz-xarakterga qaratadi. Tasvir atamasi ishlatilmaydi, so'zlar ishlatiladi.

Tanlab o'qishning mukammal qobiliyati idrok etishning birinchi bosqichlarini to'liq avtomatlashtirishni nazarda tutadi. Grafik belgilarning dekodlanishi malakali o'quvchi uchun qiyinchilik tug'dirmaydi, u butun kuchini asarning obrazli tizimini tushunishga, asarning badiiy olamini xayolotda qayta yaratishga, o'z g'oyasini va unga o'z munosabatini tushunishga sarflaydi. Biroq, kichik maktab o'quvchisi hali o'qish qobiliyatiga ega emas, shuning uchun u uchun grafik belgilarni so'zga aylantirish, so'zlarning ma'nosini tushunish va ularning aloqalarini tushunish juda mashaqqatli operatsiyalar bo'lib, ular ko'pincha boshqa barcha harakatlarga soya soladi. oddiy dublyajga aylanadi. va asar muallifi bilan muloqotga aylanmaydi.

Matnni o'z -o'zidan o'qish zarurati ko'pincha yangi o'quvchi uchun asarning ma'nosi tushunarsiz bo'lib qolishiga olib keladi. Shuning uchun ham M.R.Lvovning fikricha, asarning birlamchi o'qilishini o'qituvchi bajarishi kerak. Lug'at bo'yicha puxta ish olib borish juda muhim: so'zlarning ma'nosini tushuntirish, aniqlang, qiyin so'zlar va iboralarni oldindan o'qilishini ta'minlang, bolalarni asarni idrok etishga hissiy jihatdan tayyorlang. Shuni esda tutish kerakki, bu bosqichda bola hali ham tinglovchi, lekin emas o'quvchi. Ishni quloq bilan anglab, u ovoqli tarkib va ovoqli shaklga duch keladi. O'qituvchi taqdim etgan shakl orqali intonatsiya, imo -ishoralar, yuz ifodalariga e'tibor qaratib, bola mazmunga kirib boradi.

O.I.Nikiforovning so'zlariga ko'ra, yosh o'quvchilar o'z hayotiy tajribalarini tahlil qilishda ikkiga bo'linadi darajalar:

- a) hissiy-majoziy umumlashtirish,
- b) elementar tahlil.

Maxsus tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yosh maktab o'quvchilari qahramonlarning fazilatlarini anglashlari bu fazilatlarining namoyon bo'lish yo'llariga (shartlariga) bog'liqdir.

Agar epik matn tarkibi murakkab bo'lmasa va shunga o'xshash tuzilishdagi asar ilgari muhokama qilingan bo'lsa, matn g'oyasini mustaqil tushunishga qodir;

- Xayol, ilgari ko'rilmagan obyektni tavsifiga ko'ra qayta yaratish uchun yetarli darajada rivojlangan, agar uni tasvirlash uchun o'zlashtirilgan til vositalari ishlatilsa;
- Tashqi yordamisiz, agar u o'qish faoliyatida shunga o'xshash tasviriy va ifodali texnikani allaqachon kuzatgan bo'lsa, u asarning rasmiy xususiyatlarini tushuna oladi; Shunday qilib, u shaklni idrok etishdan zavqlanishni boshdan kechirishi, mazmun va shakl o'rtasidagi yozishish holatlarini payqashi va baholashi mumkin.

Bu yoshda o'qish faoliyatida yangi tendentsiya paydo bo'ladi: bola o'qigan narsasiga faqat hissiy, hissiy munosabat bilan qoniqmaydi, o'zi o'qiganini mantiqiy tushuntirishga intiladi; o'qilgan hamma narsa unga tushunarli bo'lishi kerak. Biroq, bu tendentsiyaning ijobiy tomoni bilan bir qatorda salbiy tomoni ham bor: tushunarsiz bo'lgan hamma narsa matnda o'qilmaydi. O'qimagan o'quvchiga "matn kodini" ochishga harakat qilish qiyin va asta-sekin shu sababdan, so'z ortida hech qanday tasvir, tushuncha yoki kayfiyat paydo bo'lmaganda, o'quvchining hissiy karligi rivojlanadi. O'qish qiziqmas va zerikarli bo'lib qoladi, o'qish faolligi pasayadi, odam o'sadi, lekin o'quvchi bo'lmaydi. Uslubiy xulosalar aytilganlarning hammasi shunday bo'lishi mumkin: Matnni tahlil qilayotganda, uning tushunchasini suyultirish kerak nima haqda ish va qanday bu asarda aytilgan, shu bilan ishning shaklini tushunishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Lvov M.R., Ramzaeva T.G., Svetlovskaya N.N. Boshlang'ich maktabda o'qitish metodikasi. M.: Ta'lim, -2007. -S.106-112
2. Yo'ldoshev J, Usmonov S, "Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy qilish", -T.: "Fan va texnologiya", 2018
3. Ziyonet.uz